

Nr 13

Konstitutionsutskottets utlåtande i anledning av väckta motioner åsyftande dels utredningar berörande vallagarna och dels ändringar i dessa.

Konstitutionsutskottet har till behandling i ett sammanhang förehaft dels en inom första kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion, nr 386, av herr *Lundström m. fl.*, angående röstning genom make vid allmänna val,

dels de likalydande, till utskottet hänvisade motionerna nr 555 i första kammaren av herr *Dahlberg m. fl.* och nr 671 i andra kammaren av herr *Johansson i Trollhättan m. fl.*, angående vallokals öppethållande,

dels ock en inom andra kammaren väckt, till utskottet hänvisad motion nr 467 av herr *Rimmerfors* angående svenska medborgares röstavlämning i Schweiz.

I motionen I: 386 hemställes, »att riksdagen måtte besluta sådan ändring av lagen om val till riksdagen (§ 74) samt den kommunala vallagen (§ 39) att kravet på att den som röstar för make inför röstmottagare själv måste rösta samtidigt slopas samt att konstitutionsutskottet måtte utforma vederbörlig text i de berörda författningarna».

I motionerna I: 555 och II: 671 hemställes, att riksdagen måtte för sin del besluta om sådan ändring av 22 § kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253), »att valet till stads- och kommunalfullmäktige samt landsting skall pågå mellan klockan åtta förmiddagen och tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och nio eftermiddagen».

I motionen II: 467 slutligen föreslås »att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t anhåller att frågan om svensk röstavlämning i Schweiz genom utrikesdepartementets försorg må utredas».

Beträffande motiveringarna för de i motionerna framställda förslagen får utskottet hänvisa till motionerna.

Röstning genom make vid allmänna val

I 70 § lagen om val till riksdagen stadgas om rätt för väljare att i vissa fall avlämna valsedel å postanstalt, beskickning eller konsulat. Enligt paragrafens 1 mom. må den, som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, å valdagen avlämna valsedel, avseende

valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å fast postanstalt. Den som vårdas å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna valsedel, som nyss sagts, ändock att sjukvårdsanstalten är belägen å den ort, där han är i röstlängden uppförd. I 2 mom. stadgas, att om det med skäl kan antagas, att röstberättigad kommer att å valdagen vistas utom riket eller att röstberättigad, vilken utövar militärtjänst eller tillhör besättning eller annan personal å fartyg eller personalen å statens järnvägar eller vid enskilt järnvägsföretag eller vid post-, tull- eller lotsverket, till följd av tjänstens utövning icke kan utöva sin rösträtt å valdagen, må sådan röstberättigad före valdagen avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen å fast postanstalt inom riket.

Slutligen återfinnes i 3 mom. det fall att röstberättigad vistas utom riket samt att det med skäl kan antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs ej kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket. Den röstberättigade äger under angiven förutsättning avlämna valsedel å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

Enligt 74 § samma lag äger äkta make, som röstar i den ordning, som i 70 § sägs, samtidigt avgiva valsedel jämväl för den andra maken. Han har därvid att förete röstkort för denne samt avlämna valsedelsförsändelsen. I motsats till vad fallet är vid valförrättning i vanlig ordning gäller vid röstning enligt 70 § att den som överlämnar valsedel från sin make själv måste samtidigt rösta.

Motsvarande regler återfinnes i 35 och 39 §§ kommunala vallagen för val som där avses. Att märka är dock att enligt en lagändring, som trätt i kraft den 1 januari 1962, 35 § 1 mom. i sistnämnda lag — motsvarande 1 mom. i 70 § lagen om val till riksdagen — ändrats därhän, att medan röstberättigads rätt att på grund av vistelse å annan ort eller vård å viss sjukvårdsanstalt å valdagen avlämna valsedel å postanstalt bibehållits vid i lagrummet särskilt uppräknade val, samme röstberättigade må vid annat kommunalval än sistnämnda avlämna valsedel å postanstalt närmaste helgfrida dag före valdagen.

I delbetänkande den 12 december 1955 med förslag rörande underlättande av deltagande i allmänna val anförde 1955 års valutredning, såvitt nu är i fråga, att med hänsyn till de regler som i övrigt gällde rätten att rösta före valdagen hade kravet på att den make, som avlämnar valsedelsförsändelsen, själv samtidigt röstade framstått som naturligt i vad avser äktamakeröstning före valdagen. Önskvärdheten av likformighet hade dessutom medfört, att bestämmelsen blivit gällande jämväl vid röstning å valdagen inför särskild röstmottagare. Anledning till ändring i dessa bestämmelser ansåg utredningen icke föreligga. I remissyttrande över utredningens förslag ifrågasatte generalpoststyrelsen däremot det befogade i att i nu förevarande avseende använda olika regler vid äktamakeröstning i vallokal och inför röstmottagare.

I Kungl. Maj:ts proposition nr 166 till 1956 års riksdag — i vilken förslag framlades om bl. a. sådan ändring av § 24 riksdagsordningen, att kravet på att den make, som i vallokalen överlämnade valedelsförsändelse från andra maken, skulle äga rösträtt slopades — anförde departementschefen att, ehuru skäl kunde anföras för en ändring av vallagarnas bestämmelser om villkoren för att make skall få framlägga valedelsförsändelse från andra maken inför röstmottagare, departementschefen då icke var beredd att upptaga frågan härom.

Det framlagda förslaget om ändring av 24 § riksdagsordningen antogs av riksdagen såsom vilande.

I proposition till 1957 års riksdag, nr 128, föreslog Kungl. Maj:t riksdagen att — under förutsättning av slutligt godkännande av det såsom vilande antagna förslaget — i anslutning härtill antaga förslag till ändring av bl. a. 62 § lagen om val till riksdagen och 28 § kommunala vallagen av innebörd att äkta make ägde vid den vanliga valförrättningen ingiva valedelsförsändelse från den andra maken utan att samtidigt själv rösta.

Propositionen tillstyrktes av konstitutionsutskottet. Riksdagen godkände slutligt ändringen av 24 § riksdagsordningen och biföll propositionen.

Vallokals öppethållande vid fullmäktige- och landstingsmannaval

I 58 § lagen om val till riksdagen stadgas att röstning i vallokalen skall äga rum mellan klockan åtta förmiddagen och klockan tre eftermiddagen samt mellan klockan fem och klockan nio eftermiddagen med avbrott för tid då högmässogudstjänst hålles.

Enligt 22 § 1 mom. kommunala vallagen skall, med uppehåll för tid då högmässogudstjänst pågår, kommunalval fortgå minst två timmar före klockan tre eftermiddagen samt å landet minst två timmar efter klockan fem eftermiddagen och i stad minst två timmar efter klockan sju eftermiddagen. Med kommunalval avses val av landstingsmän, kommunalfullmäktige, municipalfullmäktige, stadsfullmäktige och kyrkofullmäktige.

I propositionen nr 175 till 1961 års riksdag framlades förslag om bl. a. ändrade bestämmelser i kommunala vallagen i fråga om poströstning vid mindre kommunalval samt i fråga om kravet på röstlängdsutdrag. I samband härmed övervägde departementschefen frågan om att i lag fixera tiderna även för kommunalvalen. Departementschefen erinrade därvid om att när röstkortssystemet år 1960 infördes för andrakammarvalens vidkommande, utsträckte man tiden för röstning i vallokalerna för att därigenom söka förhindra en alltför omfattande poströstning. Departementschefen framhöll vidare, att för kommunala val valtidsramarna inte är fixerade på samma sätt som i fråga om andrakammarvalen. Valnämnd och magistrat bestämmer här valtidsramarna men får inte begränsa tiderna mera än vad i kommunala vallagen angivits. Valtidsramarna kan inom denna ram bestämmas efter vad som finnes lämpligt med hänsyn till bl. a. lokala förhållanden och den skilda röstningsfrekvensen vid olika slag av kommunala val. Under hänvisning härtill hade — anförde departementschefen vidare — 1955 års valutredning föreslagit

att reglerna i fråga om de kommunala valen lämnades orubbade, vilket i allmänhet tillstyrkts av remissorganen. På flera håll hade man dock varit kritisk och helst sett att även tiderna för kommunala val fixerades i lag. Från länsstyrelsehåll hade framhållits att valtider starkt varierade inom skilda kommuner och vid olika val, vilket ansågs vara till betydande olägenhet för väljarna. För egen del ville departementschefen ansluta sig till valutredningens ståndpunkt men underströk å andra sidan kraftigt olägenheterna för väljarna av olika valtider. Länsstyrelserna borde därför enligt departementschefens mening verka för så stor enhetlighet som möjligt inom länen i detta hänseende. I allmänhet borde valtider vid riksdagsmannaval kunna tillämpas.

Röstavlämning i Schweiz

I lagen om val till riksdagen 70 § 3 mom. stadgas: Vistas röstberättigad utom riket och kan med skäl antagas, att han till följd härav eller till följd av tjänsteutövning som i 2 mom. sägs icke kan utöva sin rösträtt å valdagen inom riket, äger han avlämna valsedel, avseende valet i den valkrets där han är i röstlängd upptagen, å svensk beskickning eller svenskt konsulat, som Konungen bestämmer.

Motsvarande bestämmelse återfinnes i 35 § 3 mom. kommunala vallagen, dock med visst år 1961 beslutat tillägg.

Såsom framgår av bestämmelserna beslutar Kungl. Maj:t i konselj å vilka beskickningar och konsulat röstmottagning skall anordnas. Förteckningen å dessa kungöres enligt praxis icke i Svensk författningssamling men brukar publiceras av ett antal dagliga tidningar. Kungörelse om röstmottagningen skall emellertid utfärdas i vederbörande land. I likalydande lagrum i lagen om val till riksdagen (72 § sista st.) och kommunala vallagen (37 § sista st.) stadgas nämligen:

Där röstmottagning skall äga rum å beskickning eller konsulat, skall chefen för beskickningen eller konsulatet utfärda kungörelse angående dagar och tider samt ställe för röstmottagningen. Kungörelse skall genom anslag samt, där så ske kan, även på annat lämpligt sätt bringas till kännedom.

Anmärkas bör, att de s. k. utlandssvenskarna enligt gällande bestämmelser är uteslutna från rösträtt, enär de icke är mantalsskrivna i Sverige (lagen om val till riksdagen 38 § och kommunala vallagen 8 §).

År 1924 infördes rätt för vissa personer vid svensk beskickning och svenskt konsulat att rösta genom att sända valsedlar till länsstyrelsen i vederbörande län. Under slutet av 1930-talet ersattes valsedelsförsändelseinstitutet av röstning inför röstmottagare, och i samband därmed fick utomlands vistande röstberättigade möjlighet att avlämna valsedel å svensk beskickning inom Europa samt å av Konungen bestämda beskickningar och konsulat utom Europa. På grund av de osäkra utrikesförhållandena gjordes år 1940 regeln om att Konungen skulle bestämma å vilka beskickningar och konsulat röstmottagning skulle anordnas tillämplig även beträffande röstmottagning inom Europa.

Till en början anordnades, såsom förut antytts, i Schweiz röstmottagning endast på beskickningen i Bern. Vid kommunalvalen 1950 och andrakammarvalen 1952 anordnades emellertid röstmottagning även på konsulatet i Zürich. Vid kommunalvalen 1954 anordnades därjämte röstmottagning på konsulatet i Genève. Röstmottagning vid beskickningen och nämnda två konsulat förekom även vid andrakammarvalen 1956.

Uppgifter i svensk press om att valförrättning och röstmottagning till sistnämnda val skulle ordnas i Schweiz föranledde emellertid schweiziska utrikesministeriet att den 24 juli 1956 till svenska beskickningen i Bern överlämna en aide-mémoire, vari dylik förrättnings oförenlighet med Schweiz' suveränitet framhölls. Röstmottagningen genomfördes emellertid.

År 1957 publicerades i svensk press uppgift om att röstmottagning till folkomröstningen samma år skulle anordnas i Schweiz. Detta föranledde de schweiziska myndigheterna att den 2 september 1957 till beskickningen i Bern överlämna en aide-mémoire av ungefär samma innehåll som den av år 1956. I anledning härav beslöt de svenska myndigheterna att nämnda röstmottagning skulle inställas. Därefter har svensk röstmottagning i Schweiz icke förekommit men i någon mån ersatts av att röstmottagning åren 1958 och 1960 anordnats vid ett förstnämnda år öppnat svenskt konsulat i Vaduz i Liechtenstein.

I slutet av år 1957 hade den svenske beskickningschefen i Bern samtal i frågan med den schweiziske justitieministern och den schweiziske utrikesministern, varjämte han gjorde en muntlig démarche hos kabinettssekreteraren i schweiziska utrikesministeriet. Såsom svar överlämnade denne i slutet av januari 1958 till beskickningschefen en ny aide-mémoire, vari förutom suveränitetsaspekten även framhölls att enligt internationell rätt röstmottagning icke inginge bland den diplomatiska och konsulära representationens uppgifter. Dessutom anfördes att, med hänsyn till det stora antalet i Schweiz boende utlänningar, valförrättningar på schweiziskt territorium skulle kunna skapa inrepolitiska olämpor m. m. och att, ehuru dylika olägenheter ej väntades i vad rörde Sverige, Schweiz ej kunde göra avsteg från den handlingslinje landet alltid iakttagit.

Efter erhållandet av detta svar har den svenska ambassaden i Bern vid ett flertal tillfällen haft samtal i frågan med de schweiziska myndigheterna och även med medlemmar av förbundsregeringen. Samtalen har emellertid icke lett till någon ändring av den schweiziska inställningen. Även frågan om att ordna röstmottagning på särskilda konsulat på tyskt respektive franskt område i gränstrakterna till Schweiz har undersökts. Av olika skäl har emellertid sådana särskilda konsulat ej öppnats.

De inskränkningar som sålunda gäller berör alla utlänningar i Schweiz och motsvaras av att de schweiziska myndigheterna icke tillåter utanför Schweiz boende schweiziska medborgare att vid de schweiziska representationerna avlämna röster till val eller folkomröstningar i Schweiz.

Utskottet

Förevarande motioner avser alla underlättande av möjligheterna att delta i allmänna val.

Vad först angår röstning genom make vid allmänna val kan enligt utskottets mening vad 1955 års valutredning enligt referatet ovan anført ej obetingat åberopas som stöd för en avvísande inställning mot en utvidgning av möjligheterna att rösta genom äktamakeförändelse på sätt föreslagits i motionen I: 386. Departementschefen har enligt ovan återgivna uttalande i prop. 166/1956 ej heller velat slutgiltigt avfärda en omprövning av bestämmelserna om äktamakeröstning inför röstmottagare.

Enligt utskottets mening synes motiven för ett slopande av kravet att den, som inför röstmottagare skall äga avlämna valsedel från sin make, själv samtidigt måste rösta vara av den art att motionärernas förslag bör närmare övervägas. Därvid kan de skäl som talar till förmån för den föreslagna ändrade regeln vägas mot de svårigheter som finnes av valteknisk art.

Vad härefter angår i motionerna I: 555 och II: 671 väckt förslag om förlängning av vallokals öppethållande vid fullmäktige- och landstingsmannaval vill utskottet framhålla, att olägenheter i olika avseenden är förbundna med varierande valtider vid allmänna val. Utskottet anser emellertid att man — innan frågan om nya regler beträffande valtiderna för kommunalval närmare överväges — bör avvakta resultatet av de av departementschefen anbefallda åtgärderna för uppnående av största möjliga enhetlighet inom de olika länen. Utskottet finner det önskvärt att Kungl. Maj:t, sedan ytterligare erfarenheter sålunda vunnits, upptager frågan till förnyat övervägande.

Vad slutligen angår motionen II: 467 om röstmottagningen i Schweiz vill utskottet uttala följande.

Såsom av det föregående framgått, anser Schweiz såväl att utländsk röstmottagning på edsförbundets område är oförenlig med Schweiz' suveränitet som att enligt internationell rätt röstmottagning icke ingår i den diplomatiska och konsulära representationens uppgifter. Schweiz har dessutom åberopat, att med hänsyn till det stora antalet i Schweiz boende utlänningar — för närvarande omkring 450 000 — den valpropaganda på schweiziskt område, som vore oundviklig, i många fall skulle kunna störa den allmänna ordningen.

Ärendets folkrättsliga natur har enligt vad utskottet inhämtat varit föremål för utredning inom utrikesdepartementet.

Såsom framgått av redogörelsen ovan har de svenska myndigheterna vidtagit olika åtgärder i syfte att komma till rätta med de problem, som på grund av den schweiziska inställningen uppkommit för de röstberättigade svenska medborgare, som vistas i Schweiz — rösträtt kan som förut nämnts enligt gällande regler tillkomma endast dem som är mantalsskrivna i Sverige och sålunda icke de s. k. utlandssvenskarna. Även till 1962 års val avses,

enligt vad utskottet inhämtat, röstmottagning skola anordnas i Vaduz i Liechtenstein.

Utskottet vill framhålla det angelägna i att frågan om att ordna röstavlämning för i Schweiz boende svenska röstberättigade även i fortsättningen uppmärksammas. Dessutom torde det emellertid böra övervägas att till skapa andra lämpliga möjligheter för ifrågavarande röstberättigade att delta i svenska val. Det tekniska anordnandet av valdeltagandet kan möjligen bli detsamma som för i Schweiz boende utlandssvenskar, i fall dessa beredes tillfälle att delta i svenska val. Utskottet vill erinra om att 1955 års valutredning för närvarande är sysselsatt med spørsmålet om utlandssvenskarnas deltagande i allmänna val.

Under hänvisning till vad sålunda anförts får utskottet hemställa,

1) att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte giva till känna vad utskottet ovan anført, samt

2) att motionerna

a) I: 386,

b) I: 555 och II: 671, samt

c) II: 467

måtte anses besvarade genom vad utskottet ovan anført och hemställt.

Stockholm den 12 april 1962

På konstitutionsutskottets vägnar:

TORSTEN ANDERSSON

Närvarande:

från första kammaren: herrar Torsten Andersson, Damström, fru Segerstedt Wiberg, herrar Georg Pettersson, Sveningsson, Olsén, Kronstrand, Erik Olsson och Enarsson; samt

från andra kammaren: herrar Spångberg, Andersson i Linköping, von Friesen, Magnusson i Tumhult, Adamsson, Bengtsson i Halmstad, Nilsson i Östersund, Hammar*, Braconier och Boo.

* Ej närvarande vid justeringen